

SHRNUTÍ ČLÁNKŮ : ČLÁNEK 14 LZPEU

„Právo na vzdělání

1. Každý má právo na vzdělání a přístup k odbornému a dalšímu vzdělávání.
2. Toto právo zahrnuje možnost bezplatné povinné školní docházky.
3. Svoboda zakládat vzdělávací zařízení při náležitém respektování demokratických zásad a právo rodičů zajišťovat vzdělání a výchovu svých dětí ve shodě s jejich náboženským, filozofickým a pedagogickým přesvědčením musí být respektovány v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují jejich výkon.“

Obsah a působnost článku

Vzdělání jako lidské právo je zaručeno v mnoha lidskoprávních úmluvách, především pak v Úmluvě o boji proti diskriminaci v oblasti vzdělání (1960, CADE). Dále jsou to Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979, CEDAW), Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966, ICESCR) a Úmluva o právech dítěte (1989, CRC).

Lidská práva zakotvená v ICESCR se dle jeho Preambule „odvozují od přirozené důstojnosti lidské bytosti“. Hlavním cílem vzdělání je podle Výboru pro práva dítěte, který za provádění Úmluvy zodpovídá, „prosazovat, podporovat a chránit samotnou podstatu Úmluvy: lidskou důstojnost vlastní každému dítěti a jeho rovná a nezcizitelná práva“. Právo na vzdělání nevyhnutelně zdůrazňuje důležitost osoby, protože klade důraz na její důstojnost.

Mezinárodní lidskoprávní normy stanoví, že hlavním beneficentem práva vzdělání je člověk, i když zároveň uznává praktické a společenské výhody vzdělání a skutečnost, že mohou být zdrojem lidské důstojnosti. Svoboda vzdělání zaručuje, aby systémy vzdělávání do centra svého hlavního zájmu stavěly jednotlivce.

Co dalšího obsahuje?

V právu na vzdělání jsou zahrnuty další svobody a výsady:

- nárok na bezplatné a povinné základní vzdělání,
- nárok na střední vzdělání dostupné všem, jež se stane postupně bezplatným (včetně technického a odborného vzdělávání a výcviku),

- rovný přístup k vysokoškolskému vzdělání založený na schopnostech, jež se bude stávat stále v širším rozsahu bezplatné,
- nárok na získání základních znalostí pro osoby, které nedokončily ani nezískaly základní vzdělání,
- nárok na špičkové vzdělání ve veřejných i soukromých institucích,
- svoboda rodičů posílat své děti do škol, které souzní s jejich morálním a náboženským přesvědčením,
- svoboda lidí a organizací v zakládání a provozování vzdělávacích institucí v souladu se základními požadavky státu,
- akademická nezávislost vyučujících a studentů.

Základní předpoklad dalších lidských práv

Chybějící vzdělání ztěžuje lidem přístup k zaměstnání. Nižší vzdělání často narušuje jejich kariérní postup. Zabezpečení na stáří je pak nepříznivě ovlivněno nižšími výdělky, přičemž odepření vzdělání vede k vyloučení z trhu práce. Vyloučení z programů sociálního zabezpečení kvůli předchozímu vyloučení z trhu práce společně s odsouváním lidí na okraj do neoficiálních sfér znamená zároveň, že je nemožné řešit aktuální nerovnosti v životních příležitostech, aniž by bylo plně uznáno právo na vzdělání.

V mnoha zemích je negramotným lidem navíc odepřeno politické zastoupení. Není-li tedy právo na vzdělání uznáno jako klíč k přístupu k dalším právům, zůstává nevyřešeno i mnoho jiných problémů z oblasti lidských práv.

Quo vadis?

Kategorie lidských práv, která jsou klasifikována jako občanská a politická či jako hospodářská, sociální a kulturní, se s právem na vzdělání překrývají. Právo na vzdělání má univerzální charakter. Tato charakteristika podporuje ideu o univerzálnosti lidských práv, jak ukazuje i rostoucí důraz na práva dětí a žen jako lidských bytostí. Pro plné odstranění genderové diskriminace s ohledem na právo na vzdělání, lidská práva v oblasti vzdělání a zlepšení možnosti uplatňovat všechna práva a svobody prostřednictvím vzdělání, je třeba podniknout další kroky. Uznává se, že diskriminaci žen nelze vymýtit, dokud je uměle rozdělována mezi různé kategorie práv.

Judikatura SDEU

- **Rozsudek Soudního dvora, spojené věci C-804/18 a C-341/19: IX v. WABE eV**

a MH Müller Handel GmbH v. MJ

Klíčové pojmy: rovné zacházení v zaměstnání a povolání – diskriminace na základě náboženského vyznání nebo víry – interní pravidlo soukromého podniku, které zakazuje na pracovišti viditelné nošení jakéhokoli politického, filozofického nebo náboženského symbolu nebo nošení nápadných a rozměrných politických, filozofických nebo náboženských symbolů – přímá nebo nepřímá diskriminace – přiměřenost – vyvážení svobody náboženského vyznání a jiných základních práv – legitimita politiky neutrality přijaté zaměstnavatelem – nezbytnost prokázat existenci hospodářské újmy zaměstnavatele

- **Rozsudek Soudního dvora, věc C-66/18: Evropská komise v. Maďarsko**

Klíčové pojmy: přípustnost – pravomoc Soudního dvora – Všeobecná dohoda o obchodu službami – článek XVI – přístup na trh – Listina specifických závazků – podmínka existence povolení – článek XX odst. 2 – článek XVII – národní zacházení – poskytovatel služeb se sídlem v třetím státě – vnitrostátní právní úprava členského státu stanovící podmínky pro poskytování služeb vysokoškolského vzdělávání na jeho území – požadavek uzavření mezinárodní smlouvy se státem sídla poskytovatele – požadavek poskytovat vzdělávání ve státě sídla poskytovatele – změna podmínek soutěže ve prospěch tuzemských poskytovatelů – odůvodnění – veřejný pořádek – zabránění klamavým praktikám

- **Rozsudek Soudního dvora, věc C-830/18: Landkreis Südliche Weinstraße v. PF a další**

Klíčové pojmy: volný pohyb pracovníků – nařízení (EU) č. 492/2011 – děti příhraničních pracovníků – sociální výhody – systém úhrady nákladů na školní dopravu – podmínka bydliště ve spolkové zemi – vyloučení dětí plnících školní docházku v této spolkové zemi, které mají bydliště v jiném členském státě, než je členský stát, v němž má sídlo navštěvované školské zařízení – vyloučení tuzemských státních příslušníků, kteří mají bydliště v jiných spolkových zemích

- **Rozsudek Soudního dvora, věc C-161/17: Land Nordrhein-Westfalen v. Dirk Renckhoff**

Klíčové pojmy: informační společnost – harmonizace určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících – článek 3 odst. 1 – sdělování veřejnosti – pojem – zpřístupnění online na internetových stránkách bez svolení nositele autorského práva fotografie, která předtím byla bez omezujícího opatření a se svolením uvedeného nositele zveřejněna na jiných internetových stránkách – nová veřejnost

- **Rozsudek Soudního dvora, věc C-161/17: Stanovisko Land Nordrhein-Westfalen v. Dirk Renckhoff**

Klíčové pojmy: autorské právo a práva s ním související v informační společnosti – pojem sdělování veřejnosti – zpřístupnění chráněného díla na internetovém portálu,

přístupného všem uživatelům internetu na jiném internetovém portálu – situace, kdy bylo dílo rozmnoženo na server bez souhlasu nositele autorského práva

Důležité

Stále více platí, že vzdělání je zásadní pro rozvoj a přístup k němu je podstatný pro výkon mnoha dalších základních práv. Zřídka se uvažuje opačně. Odepření práva na vzdělání má dominový efekt v tom, že vytlačuje jeho oběti – které tak zůstávají na okraji vnitrostátního a mezinárodního zájmu – mimo příležitosti k zaměstnání, sociálnímu zabezpečení a politickému zastoupení. Propojenost hospodářských a sociálních práv je demonstrována nutností překonávat vedle vnitrostátních i celosvětové překážky. Poskytovatelé vzdělání, tvůrci vzdělávacích přístupů, ekonomové a advokáti v oblasti lidských práv musí na prosazování práva na vzdělání úzce spolupracovat k zajištění toho, aby lidská práva byla v centru zájmu vzdělávacích politik na všech úrovních, od místních až k celosvětovým.

Soulad s dalšími evropskými/mezinárodními dokumenty

Všeobecná deklarace lidských práv (UDHR), přijatá v roce 1948, uvádí v článku 26: „Každý má právo na vzdělání.“ Od té doby bylo právo na vzdělání opakovaně deklarováno v různých dalších mezinárodních úmluvách včetně následujících:

- Úmluva UNESCO o boji proti diskriminaci v oblasti vzdělání (1960),
- Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965),
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966),
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979),
- Úmluva o právech dítěte (1989),
- Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (1990),
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (2006).

Právo na vzdělání je uznáno v úmluvách Mezinárodní organizace práce a v mezinárodním humanitárním právu i v regionálních úmluvách.

Další zdroje

- Sandra Fredman: *The Right to Education (Právo na vzdělání)*, Comparative Human Rights Law Oxford, 2018.
- Gauthier de Beco, Shivaun Quinlivan a další: *The Right to Inclusive Education in International Human Rights Law (Právo na inkluzivní vzdělání v mezinárodních lidskoprávních normách)*, Cambridge Disability Law and Policy, 2019.
- Klaus Dieter Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law Including a Systematic Analysis of Article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Ochrana práva na vzdělání v mezinárodním právu včetně systematické analýzy článku 13 Mezinárodního*

paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech), Series: International Studies in Human Rights, Volume: 82, Brill, 2006.

- Gerison Lansdown a Zibha Vaghri: Article 28: The Right to Education. (*Článek 28: Právo na vzdělání*) In: Vaghri, Z., Zermatten, J., Lansdown, G., Ruggiero, R. (eds) Monitoring State Compliance with the UN Convention on the Rights of the Child. (*Monitoring dodržování Úmluvy OSN o právech dítěte státem.*) Children's Well-Being: Indicators and Research, vol 25. Springer, 2022.
- Joel Spring: The Universal Right to Education. (*Univerzální právo na vzdělání*) Justification, Definition, and Guidelines, Routledge, 2000.